

Monitorowanie i zgłaszanie nielegalnej mowy nienawiści

Raport z monitoringu – pierwsze ćwiczenie –

I Kontekst

Pomiędzy 20 stycznia a 29 lutego 2020 roku partnerzy¹ OpCode w bliskiej współpracy z siecią INACH (International Network Against Cyber Hate) przeprowadzili pierwsze z serii ćwiczeń dotyczących monitorowania i raportowania nielegalnej mowy nienawiści w mediach społecznościowych (tzw. Shadow Monitoring).

Celem tego wspólnego projektu jest weryfikacja zgodności wypełniania Kodeksu Postępowania mediów społecznościowych w okresach, w których firmy IT nie są badane przez oficjalne Ćwiczenia Monitoringu Komisji Europejskiej.

W nieoficjalnym ćwiczeniu partnerzy stosowali tę samą metodologię monitorowania i raportowania, która wykorzystywana jest przez Komisję Europejską.

II Wnioski i zalecenia

Ogólna responsywność i stopień usuwania zgłaszanych treści są raczej niskie. Ujawniają się też różnice w wynikach ćwiczenia pomiędzy konkretnymi krajami.

Facebook okazał się być najbardziej responsywną platformą, szczególnie w raportach dotyczących Estonii, Rumunii i Słowacji.

Najmniej responsywnymi platformami, jeśli chodzi o reakcję na mowę nienawiści, były Twitter i YouTube.

Pomimo licznych treści antysemickich w polskich mediach reakcje na zgłoszenia, jak i liczba usuniętych wpisów były na niebezpiecznie niskim poziomie.

Wysoka ilość ksenofobicznych treści w hiszpańskich mediach społecznościowych jest również bardzo wysoka i również nie spotyka się z reakcją ze strony platform.

Firmy IT powinny przeznaczyć dodatkowe środki na monitorowanie i redukcję mowy nienawiści, szczególnie w krajach, w których występuje społeczno-polityczne podłoże wpływające na radykalizację i wzrost postaw ekstremistycznych.

¹ ActiveWatch (Rumunia, partner wiodący), DigiQ (Słowacja), Eesti Inimõiguste Keskus (Estonia), Stowarzyszenie „NIGDY WIĘCEJ” (Polska) i Movimiento Contra la Intolerancia (Hiszpania).

III Ćwiczenie monitoringowe i wyniki

Podczas pierwszego niejawnego ćwiczenia wszyscy partnerzy wysłali 302 zgłoszenia potencjalnie szkodliwych i nielegalnych treści.

Prawie 67% (201) raportów zostało zgłoszonych do Facebooka.

Tylko 168 (czyli 56% wszystkich zgłoszeń) otrzymało czytelną odpowiedź o usunięciu bądź odmowie usunięcia treści z platformy społecznościowej. 155 spośród tych zgłoszeń zostało przeanalizowanych w ciągu 24 godzin.

81% (136) przeanalizowanych treści zostało usuniętych przez platformy społecznościowe.

Najbardziej skuteczną platformą był Facebook – 134 wpisy zostały usunięte. Twitter i YouTube natomiast wykazały niewielkie zainteresowanie usuwaniem zgłaszanych treści zawierających mowę nienawiści.

Najniższa responsywność mediów społecznościowych została zanotowana w Polsce (gdzie 80 raportów zostało zignorowanych) oraz w Hiszpanii.

Uwaga: ze względu na operacyjne i metodologiczne problemy nie udało się zweryfikować, czy platformy społecznościowe przeanalizowały 48 zgłoszeń dokonanych przez hiszpańską organizację Movimiento contra la Intolerancia (MCI).

POZIOM USUWANIA TREŚCI BEZ ESKALACJI				
	Tak (informacja od firmy IT)	Nie (informacja od firmy IT)	Suma raportów	Brak informacji o przeanalizowaniu treści
Estonia			50	3
Facebook	41	6		
Twitter				
Polska			100	80
Facebook	4	14		
Twitter		2		
Rumunia			49	1
Facebook	48			
Słowacja			53	2
Facebook	41	10		
Hiszpania			50	48
YouTube	1			
Twitter	1			

IV Procedura eskalacji podczas ćwiczenia monitoringowego

Podczas ćwiczenia monitoringowego DigiQ ze Słowacji zdecydowała o eskalacji 8 spraw, które zostały zgłoszone do Facebooka i po przeanalizowaniu nie zostały usunięte. Po procedurze eskalacji 6 z 8 spraw zostało ponownie ocenionych przez Facebooka i usuniętych. Dzięki temu ogólna liczba usuniętych treści zgłoszonych przez słowackich partnerów wzrosła z 41 do 47.

Stowarzyszenie „NIGDY WIĘCEJ” z Polski eskalowało 5 zgłoszeń, które zostały wcześniej przeanalizowane przez Facebooka i nie zostały usunięte. Polski partner ćwiczenia nie otrzymał żadnej odpowiedzi na tę eskalację do końca trwania projektu.

V Podstawy zgłaszanych nielegalnych treści

Kraj	Facebook	Twitter	YouTube	Suma
Estonia	47	3		50
Nienawiść skierowana wobec uchodźców	18			18
Nienawiść skierowana wobec mniejszości seksualnych	15			15
Nienawiść skierowana wobec muzułmanów	4			4
Antysemityzm (w tym negowanie Holokaustu lub rewizjonizm)	3	1		4
Rasizm	3	1		4
Rasizm skierowany wobec Romów	3			3
Nienawiść ze względu na płeć (gender)		1		1
Nienawiść ze względu na pochodzenie	1			1

W **Estonii** najczęściej zgłaszanymi treściami były te, w których atakowani byli uchodźcy i mniejszości seksualne.

Kraj	Facebook	Twitter	YouTube	Suma
Polska	38	30	32	100
Antysemityzm (w tym negowanie Holokaustu lub rewizjonizm)	14	27	11	51
Nienawiść skierowana wobec mniejszości seksualnych	21		12	33
Nienawiść skierowana wobec muzułmanów	3		7	10
Rasizm		2		2
Nienawiść skierowana wobec muzułmanów, rasizm			1	1
Rasizm skierowany wobec Romów		1		1
Ksenofobia			1	1

W **Polsce** najwięcej zgłoszeń dotyczyło treści antysemickich i homofobicznych.

Kraj	Facebook	Twitter	YouTube	Suma
Rumunia	48		1	49
Rasizm skierowany wobec Romów	37		1	38
Nienawiść ze względu na płeć (gender)	3			3
Nienawiść skierowana wobec muzułmanów	2			2
Nienawiść skierowana wobec uchodźców	2			2
Nienawiść ze względu na pochodzenie	2			2
Antysemityzm (w tym negowanie Holokaustu lub rewizjonizm)	1			1
Nienawiść ze względu na pochodzenie etniczne	1			1

W **Rumunii** zdecydowana większość zgłoszonych wpisów była nienawistna wobec społeczności romskiej.

Kraj	Facebook	Twitter	YouTube	Suma
Słowacja	53			53
Rasizm skierowany wobec Romów	20			20
Nienawiść skierowana wobec uchodźców	10			10
Nienawiść skierowana wobec muzułmanów	6			6
Nienawiść ze względu na płeć (gender)	6			6
Inne	6			6
Antysemityzm (w tym negowanie Holokaustu lub rewizjonizm)	5			5

Na **Słowacji** większość mowy nienawiści była skierowana przeciwko społeczności romskiej oraz uchodźcom.

Kraj	Facebook	Twitter	YouTube	Suma
Hiszpania	15	34	1	50
Ksenofobia	7	17		24
Antysemityzm (w tym negowanie Holokaustu lub rewizjonizm)	1	4		5
Nienawiść ze względu na orientację seksualną	1	3		4
Nienawiść ze względu na płeć (gender)	1	2		3
Gloryfikacja nazizmu lub faszyzmu	3			3
Nienawiść skierowana wobec muzułmanów	1	1		2
Rasizm, gloryfikacja nazizmu lub faszyzmu		2		2
Ksenofobia, nienawiść skierowana wobec muzułmanów	1	1		2
Antycyganizm		1		1
Antysemityzm (w tym		1		1

negowanie Holokaustu lub rewizjonizm), nienawiść ze względu na orientację seksualną				
Nienawiść ze względu na płeć (gender), nienawiść skierowana wobec muzułmanów		1		1
Rasizm		1		1
Ksenofobia, gloryfikacja nazizmu lub faszyzmu			1	1

W **Hiszpanii** mowa nienawiści ma głównie ksenofobiczne podłoże.

VI Typologia nielegalnych treści

Kraj	Facebook	Twitter	YouTube
Estonia	47	3	
treści nawołujące do aktów przemocy przeciwko konkretnym grupom osób lub osobom należącym do tych grup / postrzegany jako ich członkowie	23	2	
treści nawołujące do ograniczenia praw lub innych form dyskryminacji przeciwko konkretnym grupom osób lub osobom należącym do tych grup / postrzegany jako ich członkowie	11		
treści wzywające do morderstwa lub anihilacji konkretnych grup osób lub osób należących do tych grup / postrzeganych jako ich członkowie	8	1	
treści zawierające obraźliwe i generalizujące stwierdzenia na temat konkretnych grup osób lub osób należących do tych grup / postrzeganych jako ich członkowie	4		
pochwalanie / gloryfikowanie, zaprzeczania lub trywializowanie historycznych zdarzeń ważnych dla konkretnych grup osób	1		

W **Estonii** większość nienawistnych przekazów nawołuje do aktów przemocy oraz ograniczania praw uchodźców i mniejszości seksualnych.

Kraj	Facebook	Twitter	YouTube
Polska	38	30	32
używanie poniżających, zniesławiających słów lub sformułowań w stosunku do konkretnych grup osób lub osób należących do tych grup / postrzeganych jako ich członkowie	16	21	19
treści nawołujące do ograniczenia praw lub innych form dyskryminacji przeciwko konkretnym grupom osób lub osobom należącym do tych grup / postrzegany jako ich członkowie	21		6
rozpowszechnianie poniżających, zniesławiających	1	6	

obrazów / zdjęć skierowanych przeciwko konkretnym grupom osób lub osobom należącym do tych grup / postrzeganych jako ich członkowie			
pochwalanie / gloryfikowanie, zaprzeczania lub trywializowanie historycznych zdarzeń ważnych dla konkretnych grup osób		3	1
treści zawierające obraźliwe i generalizujące stwierdzenia na temat konkretnych grup osób lub osób należących do tych grup / postrzeganych jako ich członkowie			4
treści wzywające do morderstwa lub anihilacji konkretnych grup osób lub osób należących do tych grup / postrzeganych jako ich członkowie			2

W **Polsce** większość antysemitycznych treści zawiera poniżające i stereotypowe określenia względem społeczności żydowskiej, a większość wpisów homofobicznych nawołuje do ograniczania praw społeczności LGBTQ.

Kraj	Facebook	Twitter	YouTube
Rumunia	48		1
treści wzywające do morderstwa lub anihilacji konkretnych grup osób lub osób należących do tych grup / postrzeganych jako ich członkowie	30		1
treści nawołujące do aktów przemocy przeciwko konkretnym grupom osób lub osobom należącym do tych grup / postrzeganych jako ich członkowie	11		
używanie poniżających, zniesławiających słów lub sformułowań w stosunku do konkretnych grup osób lub osób należących do tych grup / postrzeganych jako ich członkowie	5		
pochwalanie / gloryfikowanie, zaprzeczania lub trywializowanie historycznych zdarzeń ważnych dla konkretnych grup osób	1		
treści nawołujące do ograniczenia praw lub innych form dyskryminacji przeciwko konkretnym grupom osób lub osobom należącym do tych grup / postrzeganych jako ich członkowie	1		

W **Rumunii** większość nienawistnych wpisów skierowanych przeciwko społeczności romskiej zawiera wezwania do zabójstwa / anihilacji lub aktów przemocy wobec członków tej społeczności.

Kraj	Facebook	Twitter	YouTube
Słowacja	53		
używanie poniżających, zniesławiających słów lub sformułowań w stosunku do konkretnych grup osób lub osób należących do tych grup / postrzeganych jako ich członkowie	28		
treści wzywające do morderstwa lub anihilacji konkretnych grup osób lub osób należących do tych grup / postrzeganych jako ich członkowie	25		

W przypadku **Słowacji** większość treści atakujących społeczność romską lub uchodźców zawiera poniżające określenia przeciwko członkom tych grup lub wezwania do zabójstw / anihilacji tych grup.

Kraj	Facebook	Twitter	YouTube
Hiszpania	15	34	1
używanie poniżających, zniesławiających słów lub sformułowań w stosunku do konkretnych grup osób lub osób należących do tych grup / postrzeganych jako ich członkowie	9	30	
pochwalanie / gloryfikowanie, zaprzeczania lub trywializowanie historycznych zdarzeń ważnych dla konkretnych grup osób	4	4	
treści wzywające do morderstwa lub anihilacji konkretnych grup osób lub osób należących do tych grup / postrzeganych jako ich członkowie	2		
treści nawołujące do aktów przemocy przeciwko konkretnym grupom osób lub osobom należącym do tych grup / postrzeganych jako ich członkowie			1

Większość ksenofobicznych treści w **Hiszpanii** używa poniżających lub zniesławiających określeń wobec osób lub grup uważanych za nieprzynależące do społeczności narodowej.

VII Specyficzne wyzwania krajowe

Estonia

Ćwiczenie monitoringowe nie przyniosło dużych wyzwań i raczej powtórzyło wnioski z poprzedniego, podobnego projektu. W przypadku Facebooka stopień usuwania treści jest nadal wysoki, platforma ta reaguje szybko, a jej polityka dotycząca mowy nienawiści jest bardziej restrykcyjna niż krajowe prawodawstwo w Estonii. Pozostałe platformy prezentują o wiele niższy poziom responsywności i usuwania treści.

Polska

Największym wyzwaniem w Polsce wydaje się być przekonanie platform społecznościowych takich jak Facebook, Twitter i YouTube do reagowania i usuwania zgłaszanych nielegalnych i nienawistnych treści. Zdecydowana większość zgłoszonych spraw nie została usunięta ani przeanalizowana. Jeśli platformy społecznościowe zaczną odpowiednio reagować, będzie to miało duży wpływ na ograniczenie rozprzestrzeniania się mowy nienawiści w internecie.

Słowacja

Nie napotkano szczególnych trudności. Poziom responsywności i usuwania zgłaszanych treści był bardzo wysoki, szczególnie w przypadku Facebooka. Pozostałe media społecznościowe takie jak Twitter, YouTube i Instagram wykazały zdecydowanie niższy poziom responsywności, zauważono też jednak, że znajduje się tam ogólnie mniejsza liczba nienawistnych treści. Jednym z powodów może być fakt, że Twitter używany jest głównie przez polityków, dziennikarzy i artystów, natomiast Instagram zawiera w większości prywatne zdjęcia i obrazy.

Hiszpania

Pewne trudności towarzyszyły znalezieniu treści, które spełniałyby w sposób oczywisty prawne kryteria definiujące mowę nienawiści – według artykułów 224 i 510 prawa karnego. Mowa nienawiści jest obiektem publicznej debaty od wielu lat. Obecnie istnieje sieć 52 prokuratorów zajmujących się walką z mową nienawiści, a prawo kryminalne jest w tej kwestii bardzo ścisłe. Warto wspomnieć, że osoby stosujące mowę nienawiści i publikujące wykluczające treści stosują narracje oparte na niejednoznacznej semantyce w celu uniknięcia problemów prawnych.

ANEKS – PROFILE KRAJOWE

POLSKA

1. Obecne wyzwania społeczno-polityczne, które mogą wpływać na radykalizację online i offline

Od 2015 roku zanotowano znaczący wzrost popularności ugrupowań i partii skrajnie prawicowych. Wpływ tych organizacji jest widoczny w tym, co dzieje się na ulicach (radykalne manifestacje, przemoc, dyskryminacja) oraz w ogromnej ilości nienawistnych treści w internecie. Polski rząd nie naciska na platformy społecznościowe w celu skłonienia ich do usuwania nienawistnych i przemocowych treści. Po ostatnich wyborach parlamentarnych jedenastu skrajnie prawicowych polityków dostało się do Sejmu. Przyczyniło się to do rozprzestrzenienia mowy nienawiści także w polskim parlamencie. Taka retoryka ze strony polityków i dziennikarzy zachęca do stosowania fizycznej przemocy i dyskryminacji w codziennym życiu.

2. Obecne radykalne lub ekstremistyczne ruchy wpływające na radykalizację online i offline

Najbardziej niebezpiecznym ruchem obecnie w Polsce jest Konfederacja, która zdołała wprowadzić do polskiego Sejmu jedenastu posłów. Konfederacja została założona przez członków kilku skrajnych politycznych ruchów, takich jak Młodzież Wszechpolska, KORWiN (nazwany na cześć swojego lidera, Janusza Korwin-Mikkego) i Obóz Narodowo-Radykalny (ONR). Wspomniane ugrupowania zjednoczyły się w celu wspólnego startu w wyborach do Parlamentu Europejskiego i krajowego. Wszystkie organizacje znane są z akcji i demonstracji nawołujących do nienawiści, takich jak coroczny tzw. Marsz Niepodległości, organizowany 11 listopada w Warszawie. Poza tym w Polsce działa wiele pomniejszych radykalnych i faszystujących organizacji.

3. Istniejące prawne i instytucjonalne ramy dotyczące postępowania w przypadku radykalizacji i ekstremizmu online i offline

Artykuł 13 Konstytucji zakazuje istnienia partii politycznych oraz innych organizacji propagujących ideologie totalitarne, takie jak nazizm i faszyzm. Polskie prawo karne zawiera dwa artykuły dotyczące tego zagadnienia. Artykuł 256 zakazuje propagowania faszyzmu i innych systemów totalitarnych, a także nawoływania do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych. Ta lista nie obejmuje jednak nienawiści ze względu na płeć, wiek lub orientację seksualną. Artykuł 257 prawa karnego stwierdza, że nielegalnym jest znieważanie osób lub grup osób ze względu na narodowość, rasę, pochodzenie etniczne i wyznanie. Warto wspomnieć, że wszystkie wspomniane przepisy stosowane są w praktyce niezwykle rzadko.

4. Trendy i zachowania online (np. dostęp do internetu, demografia, popularne media społecznościowe)

W Polsce dostęp do internetu jest powszechny, a większość osób używa mediów społecznościowych. Najpopularniejszymi platformami są Facebook i YouTube oraz Instagram i Twitter. Twitter używany jest głównie przez polityków i dziennikarzy. Wszystkie wymienione serwisy borykają się z problemem rosnącej ilości nienawistnych treści. Są to między innymi komentarze (homofobiczne, islamofobiczne, rasistowskie, seksistowskie i zachęcające do przemocy), nienawistne posty pisane przez osoby publiczne, a także zdjęcia i grafiki (również memy) będące nośnikami mowy nienawiści. Te platformy (szczególnie Facebook) w większości nie usuwają tych niebezpiecznych treści.

RUMUNIA

1. Obecne wyzwania społeczno-polityczne, które mogą wpływać na radykalizację online i offline

Rumunia jest krajem byłego bloku komunistycznego i jednym z najnowszych członków Unii Europejskiej, który wciąż zmagają się z nadrobieniem społeczno-ekonomicznych zaległości względem krajów Europy Zachodniej. W 2019 roku Rumunia zajęła 63. miejsce na indeksie opracowywanym przez Economist Intelligence Unit (jednostka badawcza związana z tygodnikiem „The Economist”), opisującym stan demokracji na świecie (Estonia zajęła miejsce wśród państw scharakteryzowanych jako niepełne demokracje)². Pomimo tego Rumunia zanotowała znaczny postęp w ciągu ostatnich dwudziestu lat. Pełna konfliktów sytuacja na scenie politycznej wraz z ekonomicznymi nierównościami i wyzwaniami społecznymi, które pojawiły się po akcesie do Unii Europejskiej (takie jak masowa imigracja), mogą przyczynić się do wzrostu postaw ekstremistycznych w najbliższej przyszłości. Żadna ekstremistyczna ani radykalna partia polityczna nie sprawuje obecnie władzy w rumuńskim parlamencie. Najbardziej popularnym skrajnym ugrupowaniem była Partia Wielkiej Rumunii, która pozostawała w parlamencie do 2008 roku. Z biegiem lat powstawały różne partie polityczne z ekstremistycznymi programami, jednak żadna nie przebiła się do głównego nurtu rumuńskiej polityki. Najbardziej widoczną partią spośród ugrupowań populistycznych i nacjonalistycznych jest Partia Socjaldemokratyczna, która znacząco przyczyniła się do kryzysu demokracji pomiędzy 2016 a 2019 rokiem, gdy Rumunia bywała zaliczana do grupy państw nieliberalnych, wraz z Węgrami. W 2019 roku podczas wyborów do Parlamentu Europejskiego oraz prezydenckich Rumuni wysłali silny sygnał przeciwko populistyczno-nacjonalistycznym programom i zagłosowali masowo na partie proeuropejskie. Obecnie Rumunia przygotowuje się do wyborów parlamentarnych i nic nie wskazuje na to, aby narracje populistyczne były promowane przez partie należące do politycznego mainstreamu.

2. Obecne radykalne lub ekstremistyczne ruchy wpływające na radykalizację online i offline

Nie istnieją oficjalne monitoringi aktywności ugrupowań ekstremistycznych w Rumunii, są jednak sygnały na temat istnienia społecznych i religijnych grup promujących konserwatywne narracje. Najbardziej aktywna jest Koalicja dla Rodziny, konserwatywna sieć organizacji religijnych, która doprowadziła w 2018 roku do ogólnonarodowego referendum, które miało umocnić zakaz małżeństw dla osób LGBTQ³. Ruch Nowej Prawicy jest kolejną skrajnie

² Pełny tekst raportu: <https://www.in.gr/wp-content/uploads/2020/01/Democracy-Index-2019.pdf>

³ Ze względu na zbyt niską frekwencję referendum zostało uznane za nieważne.

prawicową partią polityczną promującą ultranacjonalistyczne postawy. Jest ona najczęściej dostrzegana przy okazji różnych akcji wymierzonych w społeczność LGBTQ oraz imigrantów⁴.

3. Istniejące prawne i instytucjonalne ramy dotyczące postępowania w przypadku radykalizacji i ekstremizmu online i offline

Rumunia posiada przepisy prawne zarówno w kodeksie prawa karnego, jak i cywilnego, które wymierzone są w ekstremizm, jednak skuteczność ich stosowania jest ograniczona. Ekstremizm jest karalny na podstawie Prawa 535/2004 (zaktualizowanego w 2019) dotyczącego zwalczania aktów terroryzmu. Pozostałe przepisy zostały zebrane w Rozporządzeniu Rządowym 31/2002, które zakazuje istnienia organizacji i promowania symboli ksenofobicznych, rasistowskich i nazistowskich. Rozporządzenie to zostało zaktualizowane w 2015 roku za pomocą Prawa 217/2015, które jasno zakazuje działania ruchów ekstremistycznych i nacjonalistycznych. Ponadto podżeganie do nienawiści jest karalne na podstawie prawa karnego w artykule 369, a przestępstwa z nienawiści są traktowane jako czynniki obciążające przy postępowaniu karnym. Rumuńska Służba Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Dyrekcja do spraw Badania Przestępczości Zorganizowanej i Terroryzmu są najbardziej wykwalifikowane, jeśli chodzi o monitorowanie i śledztwa dotyczące ekstremistycznych organizacji i ruchów. Ekstremizm online przejawia się głównie w nielegalnej mowie nienawiści, a pomimo istniejących prawnych środków rumuńskie władze nie są zainteresowane zwalczaniem tego zjawiska.

4. Trendy i zachowania online (np. dostęp do internetu, demografia, popularne media społecznościowe)

Rumunia szybko przyswaja nowe technologie internetowe – ponad 80% gospodarstw domowych ma dostęp do internetu szerokopasmowego, ale ze znaczącymi różnicami między terenami miejskimi a wiejskimi. Według Speedtest Global Index, w grudniu 2019 roku Rumunia była czwarta na świecie pod względem prędkości internetu szerokopasmowego, a 41. pod względem prędkości internetu mobilnego. Pomimo tej rozrastającej się infrastruktury i wzrostu dostępności urządzeń i usług, w 2019 Rumunia była na 27. miejscu na European Digital Economy and Society Index⁵.

Facebook jest najbardziej popularną platformą społecznościową w Rumunii, z ponad 10 milionami użytkowników i udziałem w rynku wynoszącym ponad 87%. Media społecznościowe używane są głównie w celach rozrywkowych, ale młodzież ma zwyczaj korzystać z nich również jako źródeł informacji. Mainstreamowe media, szczególnie telewizja, nadal są głównym źródłem informacji dla ponad 80% rumuńskiej populacji. Warto wspomnieć jednak, że oglądalność telewizji spada – w ciągu ostatnich pięciu lat ponad milion Rumunów zamieniło programy telewizyjne na inne media.

4 Od 2000 roku Ruch Nowej Prawicy nie startował w wyborach lokalnych ani krajowych. Co więcej, ich działania nie są widoczne w mediach głównego nurtu.

5 <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/scoreboard/romania>

SŁOWACIA

1. Obecne wyzwania społeczno-polityczne, które mogą wpływać na radykalizację online i offline

Bieda, bezrobocie, słabe warunki mieszkaniowe, alkoholizm i inne problemy społeczne wpływają na eskalację radykalizmu. 16% Słowaków doświadcza wykluczenia społecznego oraz biedy. Niepokój społeczny wykorzystywany jest przez różnorakie partie populistyczne. Na dodatek ekstremistyczna partia polityczna Partia Ludowa Nasza Słowacja (Ľudová strana naše Slovensko) ma obecnie przedstawicieli zarówno w parlamencie krajowym, jak i europejskim. Chociaż do niedawna inne partie polityczne dystansowały się od tej partii, niektóre obecnie z nią współpracują, tym samym ją legitymizując.

2. Obecne radykalne lub ekstremistyczne ruchy wpływające na radykalizację online i offline

Ekstremistyczne i rasistowskie grupy doświadczyły szczególnego rozwoju na Słowacji w latach dziewięćdziesiątych. W tamtych czasie internet nie był szeroko rozpowszechniony, a rasistowska ideologia oraz propaganda neonazistowska rozprzestrzeniła się poprzez ruch skinhead. Około dziesięciu takich magazynów ukazuje się obecnie. Najbardziej dominujące były Blood & Honour Division Slovakia oraz Slovakia Hammer Skins, które są oddziałami międzynarodowych organizacji neonazistowskich. W Trnawie założony został Słowacki Front Narodowy (domagając się przyjęcia praw antykomunistycznych, kary śmierci i zwalczania homoseksualizmu), który został podzielony na polityczną Partia Ludowa oraz społecznie zorientowaną Wspólnota Słowacka. W 2005 członkowie tego drugiego ugrupowania zarejestrowali partię polityczną Slovenská pospolitost' – Národná strana, rok później Sąd Najwyższy ją rozwiązał, ponieważ jej działania były niezgodne z konstytucją Republiki Słowackiej. Liderem partii był Marian Kotleba, który obecnie pełni rolę prezesa Partii Ludowej Nasza Słowacja. W 2019 jego partia dostała się do słowackiego parlamentu z ponad 8%, w wyborach prezydenckich w 2019 zajął czwarte miejsce z ponad 10%. W 2019 powstała petycja, żeby rozwiązać partię ze względu na rozpowszechnianie rasizmu i ekstremizmu zarówno offline jak i online, jednak sąd ją odrzucił.

Głównymi tematami podnoszonymi przez prawicowych ekstremistów są krytyka słowackiego rządu i członkostwo Słowacji w euroatlantyckich strukturach. Liczba prawicowych ekstremistów (szczególnie skinheadów oraz neonazistów) jest stabilna od 2004 roku – liczy około 900 aktywnych członków oraz około 3000 popleczników i sympatyków, z ryzykiem wzrostu.

3. Istniejące prawne i instytucjonalne ramy dotyczące postępowania w przypadku radykalizacji i ekstremizmu online i offline

Słowacki system prawny rozpoznaje tylko przestępstwo ekstremizmu, kryminalnych czynów ekstremistycznych, ekstremistyczne grupy oraz materiały ekstremistyczne. Radykalizacja nie jest zdefiniowana w Kodeksie karnym.

Koncept przestępstw z nienawiści również nie jest zdefiniowany w słowackim Kodeksie karnym. Jednakże Kodeks karny opisuje specjalny motyw, który obejmuje wszystkie przestępstwa motywowane nienawiścią względem jakiegokolwiek grupy społecznej. Szczególny

motyw oznacza popełnienie przestępstwa z intencją publicznego wzbudzenia przemocy lub nienawiści względem grupy lub jednostki ze względu na jej rasę, narodowość, kolor skóry, grupę etniczną, płeć, wyznanie albo poglądy. Nielegalne postępowanie prawicowych ekstremistów oraz ich sympatyków zasadniczo może obejmować następujące przestępstwa według Kodeksu karnego: przestępstwo popełnione ze szczególnego motywu (z intencją publicznego wzniesienia przemocy lub nienawiści przeciw grupie lub jednostce przez jej rasę, narodowość, kolor skóry, grupę etniczną, płeć, pochodzenie lub wyznanie, jeśli jest to pretekst zagrożenia z wymienionych powodów), przestępstwo popełnione ze szczególnego motywu (narodowa, etniczna lub rasowa nienawiść lub nienawiść ze względu na kolor skóry), wspieranie i popularyzowanie ruchów mających na celu walkę z prawami i wolnościami obywateli, produkcja ekstremistycznych materiałów, rozpowszechnianie ekstremistycznych materiałów, posiadanie ekstremistycznych materiałów, zniesławienie narodu, rasy i poglądów, podżeganie do narodowej, rasowej i etnicznej nienawiści.

4. Trendy i zachowania online (np. dostęp do internetu, demografia, popularne media społecznościowe)

Każdego miesiąca 2 500 000 Słowaków używa Facebooka, 970 000 odwiedza Instagrama, 3 000 000 używa YouTube'a i tylko 350 000 tweetuje. Przeciętny użytkownik mediów społecznościowych to mężczyzna poniżej 24. roku życia, z wyższym wykształceniem, mieszkający w gospodarstwie domowym z przychodem ponad 1100 euro, w mieście liczącym ponad 100 000 mieszkańców. 52% populacji używa mediów społecznościowych w celach prywatnej komunikacji, prezentowania opinii oraz nawiązywania nowych kontaktów. Dla 35% użytkowników portale te służą rozrywce, zaś podobna liczba ludzi (34%) używa ich, żeby śledzić wiadomości i informacje na temat usług i dóbr.

Według statystyk z 2015 roku połowa osób popełniających przestępstwa ekstremizmu była w wieku 18-25 lat. Najczęstszym sposobem popełniania tych czynów było publiczne wspieranie różnych ruchów zaprzeczających podstawowym prawom i wolnościom, promowanie tych ruchów oraz zniesławianie rasy, narodu i poglądów.

HISZPANIA

1. Obecne wyzwania społeczno-polityczne, które mogą wpływać na radykalizację online i offline

Po kryzysie finansowym Hiszpania stała się obiektem procesu polaryzacji w różnych zmiennych politycznego spektrum, głównie ekstremalnej lewicy i narodowego populizmu w niektórych regionach, ale przede wszystkim w Katalonii. Na skutek tego skrajna prawica uzyskała 52 miejsca w parlamencie w ostatnich wyborach (15,08%). Podnosi to napięcie i tworzy sprzężenie zwrotne, w którym ludzie z umiarkowanymi poglądami tracą platformę. Narracja „my kontra oni” jest używana jako argument przez osoby ze wszystkich części politycznego spektrum. Dla prawicy „oni” to migranci, feministki i katalońscy separatyści, dla katalońskich separatystów „oni” to Hiszpania jako całość, w której, zgodnie z ich wyobrażeniami, płacą podatki za innych, „leniwych” ludzi.

2. Obecne radykalne lub ekstremistyczne ruchy wpływające na radykalizację online i offline

Główna ekstremistyczna prawicowa partia polityczna to Vox. Pomimo iż jej przedstawiciele działają w granicach konstytucyjnych i prawnych systemów, w swoich wystąpieniach skupiają się na ksenofobicznej i nacjonalistycznej retoryce populistycznej. Środowiska ultrapravicowych neonazistów są bardzo aktywne zarówno w rekrutowaniu, jak i rozpowszechnianiu swojego przekazu kierowanego głównie do młodzieży, która jest ich grupą docelową. Mecze piłki nożnej oraz koncerty RAC (Rock Against Communism – Rock przeciw Komunizmowi) są w YouTube wyjątkowo popularne i oparte na marketingu wiralowym, a także konsekwentnie generują mowę nienawiści online.

3. Istniejące prawne i instytucjonalne ramy dotyczące postępowania w przypadku radykalizacji i ekstremizmu online i offline

Od 1995 roku hiszpańskie prawo kryminalne zawiera kilka artykułów dotyczących mowy nienawiści. W 2015 parlament zaktualizował artykuł 510 w sposób, który wykracza poza rekomendacje decyzji ramowych w sprawie zwalczania rasizmu oraz ksenofobii. Obejmuje wiele kategorii mowy nienawiści, na przykład taką, która jest wymierzona w osoby na podstawie ich płci, orientacji seksualnej, statusu społecznego, ideologii, pochodzenia narodowego, niepełnosprawności itp. Zaprzeczanie Holokaustowi również podlega penalizacji od 1995 roku, ale przepisy te zostały zaktualizowane, aby były technicznie zgodne z niektórymi wymaganiami dotyczącymi granic wolności słowa, które Sąd Konstytucyjny ustanowił w 2007 roku. Niektóre instytucje egzekwujące te przepisy to Ministerstwo Spraw Wewnętrznych oraz sieć 52 wyspecjalizowanych prokuratorów zajmujących się kwestią mowy nienawiści (jeden na każdą prowincję).

4. Trendy i zachowania online (np. dostęp do internetu, demografia, popularne media społecznościowe)

92% hiszpańskiej populacji używa internetu. Prawie 28 milionów z 49,9 milionów ludzi mieszkających w Hiszpanii jest aktywnych w mediach społecznościowych. Najczęściej używane platformy to: YouTube (89%), WhatsApp (87%), Instagram (54%) oraz Twitter (49%). Przeciętna ilość czasu spędzana dziennie online to 5 godzin i 18 minut, z czego 1 godzina i 39 minut przypada na media społecznościowe.

ESTONIA

1. Obecne wyzwania społeczno-polityczne, które mogą wpływać na radykalizację online i offline

Wybory parlamentarne w Estonii odbyły się 3 marca 2019. Koalicja Partii Centrum, Estońskiej Konserwatywnej Partii Ludowej (EKRE) oraz partii Isamaa weszła do parlamentu, mimo iż Estońska Partia Reform zdobyła najwięcej miejsc. Członkowie Koalicji zrzeszeni w partii EKRE prawie potroili liczbę swoich miejsc i otrzymali blisko 18% głosów oraz po raz pierwszy dostali się do rządu. Skrajnie prawicowa, nacjonalistyczna, antyeuropejska, antyimigracyjna, anty-LGBT i populistyczna partia znacząco zmieniła estoński dyskurs publiczny i wprowadziła nienawiść przeciw mniejszościom do mainstreamu. Politycy EKRE między innymi publicznie

wygłaszali mizoginistyczne, antysemityczne, rusofobiczne, homofobiczne oraz rasistowskie komentarze. Twierdzą także, że tajemniczy „deep state” z ukrycia rządzi krajem i otwarcie atakują z tego powodu urzędników państwowych (jedną z najpopularniejszych teorii spiskowych, mówiąca o istnieniu tajnej władzy, która rządzi Stanami Zjednoczonymi i światem). Dodatkowo partia obrała sobie za cel swoich krytyków w mediach i ma własny, odnoszący sukcesy portal z wiadomościami, który ciągle produkuje fałszywe lub wątpliwe newsy oraz artykuły, które podżegają do nienawiści wobec niektórych grup. Partia atakuje także organizacje pozarządowe zajmujące się kwestią praw człowieka. Wejście EKRE do rządu spowodowało wzrost obaw o radykalizację dyskursu w mediach społecznościowych oraz autocenzurę mediów. Przykładowo, miały miejsce dwa przypadki rezygnacji dziennikarzy, którzy twierdzili, że ich redaktor naczelny wywierał na nich presję, aby w inny sposób przedstawiali w swoich tekstach EKRE.

2. Obecne radykalne lub ekstremistyczne ruchy wpływające na radykalizację online i offline

Istnieje bardzo mało badań na ten temat. Estońska Policja Bezpieczeństwa oznajmiła w swoich przeglądach rocznych, że ogólnie rzecz biorąc, ekstremistyczne ideologie nie zdobywają popularności w Estonii. Na podstawie informacji dostępnych w źródłach publicznych, dwa ruchy mogą być uznane za chociaż częściowo radykalne.

Żołnierze Odyna wywodzą się z Finlandii, ale mają też oddział w Estonii. To antyimigrancka organizacja stworzona w 2015 w Finlandii przez neonazistę Mike’a Ranta (skazanego za napad na tle rasowym). Grupa szuka wolontariuszy skłonnych do „obrony naszych własnych ludzi przed obcymi”. Facebook wielokrotnie banował ich stronę. Liczba członków w Estonii jest nieznana, grupa twierdzi, że ma 5000 członków oraz 120 mężczyzn, którzy są gotowi patrolować ulice. Ruch znany jest ze swojego „efektu zastraszenia”, udziału w protestach przeciwko imigrantom oraz LGBT. W zeszłym roku wysłali wiadomość ostrzegawczą do baru, w którym eksponowano tęczęwą flagę oraz publicznie obrażali organizatorów i gości podczas pokazu filmu o tematyce LGBT.

Niebieskie Przebudzenie – młodzieżowa odnoga EKRE stworzona w 2012 przez Ruubena Kaalepa (obecnie parlamentarzystę), który ma długą historię bliskich relacji ze skrajną prawicą, neonazistami oraz zwolennikami białej supremacji. Ugrupowanie to znane jest też z radykalnie nacjonalistycznych wypowiedzi oraz urządzania procesji z pochodniami. Podczas tych zgromadzeń liderzy wygłaszają przemówienia podkreślające wyjątkową naturę Estończyków i wzywają do nowego narodowego przebudzenia. Grupa ta domagała się też profilowania etnicznego tych, którzy mają dostęp do tajemnic państwowych. W zeszłym roku zorganizowała dla swoich członków szkolenia z obsługi broni palnej, a zdjęcia z tych ćwiczeń na strzelnicy z udziałem Kaalepa zostały przez wielu z nich opublikowane na kontach społecznościowych. W 2017 Niebieskie Przebudzenie zostało wyrzucone z międzynarodowej organizacji Europejscy Młodzi Konserwatyści.

3. Istniejące prawne i instytucjonalne ramy dotyczące postępowania w przypadku radykalizacji i ekstremizmu online i offline

Estoński Kodeks karny zawiera przepisy zakazujące podżegania do nienawiści. W praktyce jednak ten przepis nie działa ze względu na sposób jego sformułowania – karalne jest jedynie takie podżeganie do nienawiści, które stwarza bezpośrednie zagrożenie życia, zdrowia lub mienia danej osoby. W 2017 i 2018 roku przepis ten nie został w ogóle użyty. Zniesławienie

zostało zdekryminalizowane w roku 2002.

Przemocowy ekstremizm i radykalizacja są zwalczane za pomocą wewnętrznej polityki bezpieczeństwa, za którą odpowiada Ministerstwo Spraw Wewnętrznych oraz Służba Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Rząd ustalił politykę zwalczania terroryzmu w dokumencie ramowym dotyczącym walki z terroryzmem zatwierdzonym w listopadzie 2013 roku. W dokumencie tym jest mowa o tym, że Estonia zwraca szczególną uwagę na zapobieganie działalności ruchów i osób szerzących nienawiść na tle rasowym, kulturowym, wyznaniowym lub tożsamości. Celem jest jak najwcześniejsze zapobieganie radykalizacji, ponieważ – jak pokazuje doświadczenie międzynarodowe – prawdopodobna jest eskalacja radykalizmu w ekstremizm, a następnie w terroryzm, co stwarza realne zagrożenie bezpieczeństwa państwowego. Nie ma jednak specjalnych rządowych programów, które skupiałyby się na zapobieganiu radykalizacji i przemocowemu ekstremizmowi. Są jednak projekty zainicjowane przez organy ścigania i organizacje młodzieżowe. Jednym z przykładów jest współpraca estońskiej policji i straży granicznej z Estońską Akademią Nauk o Bezpieczeństwie, która ma na celu zwiększenie zdolności osób znajdujących się „na pierwszej linii frontu” do rozpoznawania wczesnych oznak radykalizacji. W ramach tego projektu policja wydała podręcznik dla władz lokalnych zatytułowany „Wczesne wykrywanie radykalizacji i networkingu”.

Ponadto możliwe jest zgłaszanie mowy nienawiści oraz (potencjalnych) przejawów radykalnych i ekstremistycznych treści w internecie do funkcjonariuszy policji poprzez Facebooka. Funkcjonariusze ci zajmują się w swojej pracy sprawami związanymi z internetem. Odpowiadają na powiadomienia i listy przesyłane przez internautów, głównie za pośrednictwem Facebooka. Niektóre problemy są rozwiązywane tylko za pośrednictwem konsultacji, a część powiadomień jest zgłaszana do odpowiednich jednostek policji.

4. Trendy i zachowania online (np. dostęp do internetu, demografia, popularne media społecznościowe)

Kraj jest dość jednolity pod względem dostępu do internetu, a według raportu Inclusive Internet Index za rok 2019 Estonia jest na 20 miejscu spośród 100 krajów pod względem przystępności cenowej połączeń internetowych. Według agencji Statistics Estonia w 2019 roku 90% gospodarstw domowych w Estonii miało dostęp do internetu. Sieć używana jest codziennie przez prawie 98% osób w wieku 16-44 lat. Udział użytkowników w wieku 65-74 lat wzrósł od zeszłego roku z 71% do 75%.

Najpopularniejszą stroną internetową w Estonii jest Google, na drugim i trzecim miejscu plasują się kolejno YouTube oraz Facebook. Instagram zajmuje 7. miejsce, a Twitter 24.